

بررسی اوضاع اجتماعی - اقتصادی جمهوری گرجستان

بهرام امیراحمدی^۱

گرجستان در سالهای ۱۹۱۸ تا ۱۹۲۲ دولتی مستقل بود. در ۲۵ فوریه سال ۱۹۲۱ گرجستان شوروی تأسیس شد. از ۲۱ مارس ۱۹۲۲ تا ۵ دسامبر سال ۱۹۳۶، گرجستان در ترکیب فدراسیون جمهوری‌های شوروی ماورای قفقاز قرار داشت. از ۵ دسامبر سال ۱۹۳۶ به بعد، به عنوان یک جمهوری مستقل شوروی شناخته شده است. در این مقاله سعی بر آن است تا با تکیه بر آخرین آمار منتشر شده تحلیل جامعی از وضعیت اجتماعی - اقتصادی جمهوری گرجستان ارائه گردد.

گرجستان در مرکز و غرب منطقه قفقاز واقع شده است. از شمال با جمهوری فدراسیون روسیه (با سرزمین کراسنودار، استان خودمختار قره‌چای - چرکس، جمهوری خودمختار کاباردینو - بالکار، جمهوری‌های خودمختار چچن، اینگوش و داغستان) در شرق و جنوب با جمهوری آذربایجان و در جنوب با جمهوری ارمنستان و ترکیه هم‌مرز است. مساحت آن ۶۹/۷ هزار کیلومتر مربع و جمعیت آن در سال ۱۹۹۰ برابر ۵،۳۹۵،۸۴۱ نفر بوده است. پایتخت آن تفلیس است که در سال ۱۹۹۱ جمعیتی برابر ۱،۲۶۰،۰۰۰ نفر داشته است. در ترکیب این جمهوری «جمهوری خودمختار آبخازیا»، «جمهوری خودمختار آجارستان» و «استان خودمختار اوستیای جنوبی» قرار دارد. این جمهوری ۶۵ ناحیه اداری (رایون) ۵۲ شهر و ۶۰ شهرک دارد. شهرهای مهم و بزرگ آن بعد از تفلیس عبارت‌اند از: کوتائسی ۲۰۰ هزار نفر، روستاوی ۱۵۰ هزار نفر، باتومی ۱۵۰ هزار نفر و سوخومی ۱۳۰ هزار نفر.

این کشور در تاریخ آوریل سال ۱۹۹۱ استقلال خود را از اتحاد شوروی اعلام کرد. جمهوری خودمختار آبخازیا و استان ... اوستیای جنوبی که در سال ۱۹۲۲ تشکیل

شده‌اند ادعای استقلال از گرجستان را دارند که تاکنون ادعای استقلال آنها از طرف سایر دول جهان شناسایی نشده است. مجلس عالی گرجستان با ۲۳۴ نماینده که نمایندگان آن به نسبت تعداد جمعیت مناطق انتخاب می‌شوند، ارگان قانونگذاری است که در اکتبر سال ۱۹۹۲ تشکیل شده است. آقای ادوارد شواردنادزه که ریاست شورای عالی جمهوری را به‌عهده داشت، در ۱۱ اکتبر سال ۱۹۹۲ با کسب ۹۰ درصد آرای شرکت‌کنندگان در انتخابات، به عنوان رئیس جمهوری گرجستان انتخاب شده است. جنگ در آبخازیا و شورشهایی در «مینگرلیا (زادگاه گامساخوردیا)» سبب عدم شرکت ۱۰ درصد از مردم در انتخابات شد.

رئیس شورای عالی جمهوری، نخست‌وزیر را منصوب می‌کند که او دولت را تشکیل می‌دهد (در اکتبر سال ۱۹۹۲ دولت کنونی تشکیل شده است). علاوه بر آن، شورایی ۸ نفره، شورای دفاع جمهوری را تشکیل می‌دهند که مسئولیت امور امنیتی و دفاعی را به‌عهده دارند که عضو پارلمان نیستند. حزب دموکراتیک ملی، حزب «مشویدوبا» (صلح - کمونیست سابق)، «یازده اکتومبری»، «متسواینی» (سبز)، «چارتر ۹۱» و «بکودمتحد» از احزاب سیاسی گرجستان هستند.

اوضاع جغرافیایی

گرجستان سرزمینی است که دارای پستی‌ها و بلندی‌های فراوان است. این کشور با گسترش در امتداد عرضی، به سه منطقه بزرگ مورفولوژیکی تقسیم می‌شود. منطقه کوهستانی قفقاز کبیر (به زبان گرجی کاوکاسیونی)، فلات گرجستان جنوبی (قسمت واقع در فلات ماورای قفقاز) و دشتهای بین کوهی (جداکننده این مناطق و بلندی‌های نسبتاً کم ارتفاع).

گرجستان اساساً در قسمت جنوبی قفقاز کبیر و تا حدودی در دامنه‌های شمالی آن واقع شده است. در این قسمت از قفقاز کبیر، رشته کوه قفقاز بالا («شهارا» با ۵۰۶۸ متر و «جونگی تائو» با ۵۰۴۹ متر ارتفاع)، رشته کوه‌های یان (کازیک ۵۰۴۷ متر) و چند شاخه دیگر که از قفقاز بالا منشعب شده‌اند، (قافرا، بزب، گدوری، سوانتی، کارتلی) واقع می‌باشند. قفقاز کبیر در جنوب، از ساحل دریای سیاه تا مرز آذربایجان، به قسمتهایی شامل: چاله کولخیدا و کورا (ایوریا)، اراضی پست کولخیدا، دشتهای کارتلی داخلی، کارتلی پایین و آلازان (کاختی) تقسیم می‌شود. در بین دشتهای آلازان و کارتلی پایین، فلات ایوری قرار دارد. قسمت میانی دشتهای، در بین گرجستان شرقی و گرجستان غربی، فلات ک. بستالی دزیرولی^۱ قرار دارد که به عنوان

جداکننده دو اقلیم و آب‌پخششان، عمل می‌کند (بلندترین نقطه آن، سلسله کوه‌های سورامی بیباست).

کناره‌های شمالی فلات گرجستان جنوبی را رشته کوه‌های چین‌خورده قفقاز صغیر (مسختی^۱ و تریالتی^۲) تشکیل می‌دهد. بلندترین قسمت قفقاز بالا از شیست‌های آسپیدی ژوراسیک، همچنین از قشرهای جامد پرکامبرین و متامرفیک‌های پالئوزوئیک و قسمت‌های کم‌ارتفاع آن، اساساً از رسوبات مزوزوئیک (شیست‌های گلی، ماسه سنگ، سنگ آهک، سنگ‌های دانه درشت، گل و غیره) تشکیل شده است.

معادن ارزشمند گرجستان را منگنز (در چیاتورا)، ذغال سنگ (تکی بولی، تکوارچلی)، نفت (کاختی-کولخیدا)، فلزات پولیمری و سنگ‌های ساختمانی (مرمر، توف، شیست، مواد اولیه سیمان و غیره) تشکیل می‌دهد. در گرجستان حدود هزار چشمه آب معدنی وجود دارد که اغلب آنها جنبه درمانی دارد.

گرجستان غربی، اقلیم دریایی جنب‌مداری و مرطوب دارد. اقلیم گرجستان شرقی و جنوبی حد واسط بین اقلیم جنب‌مداری قاره‌ای و اقلیم دریایی است. در کوهستانها، نواحی اقلیمی ملایم و آلی و وجود دارد. متوسط درجه حرارت در ژانویه در اراضی پست کولخیدا ۷-۳ درجه سانتیگراد، در دشتهای گرجستان شرقی از ۲- درجه تا ۱/۵ درجه سانتیگراد و در ژوئن بین ۲۲-۲۳ درجه سانتیگراد و ۲۴ تا ۲۵ درجه سانتیگراد در نوسان است. متوسط بارندگی سالانه در اراضی کولخیدا بین ۱۳۰۰ تا ۲۸۰۰ میلیمتر، در دشتهای گرجستان شرقی (که دارای تابستانهای خشک است) بین ۳۰۰ تا ۹۰۰ میلیمتر و در فلات گرجستان جنوبی بین ۵۰۰ تا ۶۰۰ میلیمتر در سال است. در گرجستان غربی در دامنه‌های قفقاز کبیر و رشته کوه مسختی، میزان بارندگی سالانه بین ۳۰۰۰ تا ۴۵۰۰ میلیمتر در سال تغییر می‌کند. در گرجستان ۶۰۵ یخچال طبیعی وجود دارد که مساحت آنها بر روی هم ۵۲۰ کیلومتر مربع است. بزرگترین این یخچالهای طبیعی در حوضه رودخانه‌های اینگوری و ریونی قرار دارد.

گرجستان سرزمین رودخانه‌های کوهستانی پُرآب است. تعداد رودخانه‌های این جمهوری بالغ بر ۲۵ هزار رودخانه است که به دو حوضه آبریز دریای خزر و دریای سیاه تعلق دارند. رودخانه‌های بزیب^۳، کودوری^۴، اینگوری^۵، ریونی^۶، چوروخ^۷ و تعداد دیگر، بلاواسطه

1. Mskheti
3. Bzib
5. Inguri
7. Chorokh

2. Trialeti
4. Kodori
6. Rioni

به دریای سیاه می‌ریزند. رودخانه‌هایی که از گرجستان سرچشمه گرفته و به دریای خزر می‌ریزند، عبارت‌اند از کورا (به زبان گرجی متکواری^۱) پس از پیوستن رودخانه‌های آلازان (قانیخ^۲)، ایوری^۳، آراقوی^۴، خرامی^۵ و تعدادی دیگر. بعضی از رودخانه‌های قفقاز شمالی (تُرک، آس سا) از گرجستان سرچشمه می‌گیرند. میزان تولید برق آبی رودخانه‌های گرجستان ۱۸/۲ میلیون کیلووات ساعت است در حالی که پتانسیل آن حدود ۱۵/۴ میلیارد کیلووات ساعت برآورد شده است. از آب رودخانه‌های این جمهوری در آبیاری اراضی کشاورزی استفاده به عمل می‌آید.

در گرجستان دریاچه‌های کوچک چندی به نامهای پاراوانی^۶، کارتساخی^۷، پالئوستومی^۸، ریستا^۹ وجود دارد که مساحت آنها بر روی هم تقریباً برابر ۱۶۰ کیلومتر مربع است. در جلگه کولخیدا خاکهای باتلاقی، آلوویال و پودزولهای جنب‌مداری، در چاله کورا خاکهای سیاه، بلوطی، قهوه‌ای، خاکستری - قهوه‌ای و در فلات گرجستان جنوبی در اراضی هموار، خاکهای سیاه گسترده شده است. در گرجستان غربی در قسمت‌های پایکوهی و بالاتر از آن (تا ارتفاع ۵۰۰ متری) خاکهای سرخ و زرد، در نواحی کوهستانی جنگلی خاکهای قهوه‌ای - جنگلی و هموسهای کربناته و در ارتفاعات، خاکهای مرغزاری کوهستانی پراکنده شده است. حدود ۳۹ درصد از اراضی گرجستان جنگلی است که در آن درختان ممرز، بلوط، شاه بلوط و در ارتفاعات بلند درختان کاج سفید، کوکنار و کاج، گونه‌های غالب را تشکیل می‌دهند. در ارتفاعات بالاتر از پوشش جنگلی، مراتع آلپی و نیمه‌آلپی گسترده شده است. قسمت‌های زیادی از دشتهای گرجستان غربی، پوشش گیاهی نیمه‌بیابانی و استپی داشته و دارای بیشه‌های کم درخت است. در جلگه کولخیدا و چاله کورا گیاهان اهلی جای مهمی را اشغال می‌کند. فلات گرجستان جنوبی دارای پوشش گیاهی استپی و چمنزار است. از جانوران مهم گرجستان می‌توان از بز کوهی، آهو، گرگ، خرس قهوه‌ای، گوزن، گربه جنگلی، دله، گورکن و تعدادی دیگر نام برد. گرجستان زیستگاه مناسبی برای انواع پرندگان و ماهی‌هاست. در این جمهوری مناطق طبیعی قرق‌شده چندی از قبیل لاگودخی^{۱۰}، بورژومی^{۱۱} و ریستا ایجاد شده‌اند که در آنها از گونه‌های

1. Metkvari
3. Qabirri
5. Khrami
7. Kartsakhi
9. Rista
11. Borzhomi

2. Qanikh
4. Araqvi
6. Paravani
8. Paleostomi
10. Lagodekhi

گیاهی و جانوری کمیاب محافظت می‌شود.

اراضی گرجستان به پنج ناحیه طبیعی - جغرافیایی تقسیم می‌شود:

۱. ناحیه کوهستانی قفقازکبیر (دارای چشم‌اندازهای کوهستانی - جنگلی، مرغزاری کوهستانی و یخچالهای طبیعی).
۲. ناحیه پایکوهی تپه‌ای مرطوب جنب‌مداری و دشتهای و اراضی پست (با برتری چشم‌اندازهای فرهنگی) دارای چشم‌انداز مرطوب جنب‌مداری تیپ کولخیدا با جنگلهای پهن‌برگ.
۳. ناحیه تپه ماهوری و جلگه‌ای کورا (ایوریا) با رطوبت ملایم (با برتری چشم‌اندازهای فرهنگی) همراه با چشم‌انداز نیمه‌بیابانی، استپی، جنگلی - استپی و جنگلهای ناحیه خشک.
۴. ناحیه کوهستانی قفقاز صغیر (با چشم‌انداز کوهستانی جنگلی و در مواردی مرغزاری کوهستانی).
۵. ناحیه آتشفشانی مسختی و جاواختی (با چشم‌انداز کوهستانی - استپی و مرغزاری کوهستانی).

اوضاع تاریخی

اراضی گرجستان از زمانهای بسیار قدیم، مسکون بوده است. آثار باستانی مربوط به دوره‌های سنگ، مفرغ و آهن، نشان‌دهنده ساختارهای زندگی قبیله‌ای و دوره‌گذار به جامعه طبقاتی و طبقات اجتماعی است. در فاصله هزاره‌های دوم تا اول پیش از میلاد، در اراضی گرجستان اتحادیه بزرگی از طوایف به وجود آمد. در جنوب غربی گرجستان، در آغاز و میانه مسیر رود چوروخ^۱، در پایان قرن دوازدهم پیش از میلاد، اتحادیه طایفه‌ای دیاوخی^۲ وجود داشت که در کتیبه‌های آشور و سپس اورارتو، از آن نام برده شده است. در اواسط قرن هشتم پیش از میلاد، در گرجستان جنوب غربی، اتحادیه طایفه‌ای کولخا^۳ قدرتمند شد. این اتحادیه در نیمه دوم قرن هشتم پیش از میلاد در اثر هجوم اورارتو و هجوم کیمیرها از شمال، از بین رفت.

در قرن ششم پیش از میلاد در گرجستان غربی [کولخیدا] و در قرون ۴ تا ۳ پیش از میلاد در گرجستان شرقی، پادشاهی ایبری به وجود آمد. طوایف کولخیدا و گرجستان جنوبی با شاهنشاهی هخامنشی روابط بسیار نزدیکی برقرار کرده بودند. در قرون ۷ تا ۶ پیش از میلاد، در

1. Chorokh

2. Dia'okhi

3. Kulkha

سواحل شرقی دریای سیاه در کنار مراکز تجاری - صنعتی محلی، مستعمره‌نشین‌ها و مراکز تجاری یونانی به وجود آمده بود. در قرون سوم تا اول پیش از میلاد، گرجستان و ارمنستان با دولت سلوکیان و پادشاهی پونت روابط سیاسی، فرهنگی و اقتصادی داشتند. در قرن اول پیش از میلاد، گرجستان توسط امپراتوری روم تسخیر شد. در نتیجه قدرت گرفتن پادشاهی ایبری در قرن دوم میلادی در گرجستان شرقی پادشاهی و لازیکا در قرن سوم تا چهارم میلادی در کولخیدا، از نفوذ امپراتوری روم کاسته شد.

در کاوشهای باستان‌شناسی، آثار فرهنگ و تمدن گرجستان مربوط به عهد عتیق، از قبیل قلعه‌های عظیم، کلیساها و قصرها، آثار گرانهای هنری در گورهای مسختا^۱، آرمازی^۲ و وانی^۳، به دست آمده است. آثار مکتوب کتیبه‌ها (آرامی، یونانی و بعدها، گرجی) نشان‌دهنده آغاز گسترش خط در این منطقه است. اولین آثار مکتوب به زبان گرجی به قرن پنجم میلادی مربوط می‌شود.

در قرن ۴-۲ میلادی، در گرجستان مناسبات فئودالی به وجود آمد و در قرن ۳ تا ۴ میلادی، مسیحیت گسترش یافت. در قرون ۵ تا ۶ میلادی، گرجستان مورد حمله امپراتوری‌های ایران و بیزانس (رم شرقی) قرار داشت. در قرون ۷ تا ۹ میلادی، اعراب قسمت‌های زیادی از گرجستان را به تصرف خود درآوردند. در فاصله بین قرون هشتم تا نهم میلادی، کنیازهای فئودالی بزرگی چون کاختی^۴، تاوکلارجتی^۵ و آبخازتی^۶ در اراضی گرجستان به وجود آمدند. مبارزات بین آنها سبب اتحاد و یگانگی اراضی فئودالی گرجستان شد (اوایل قرن ۱۱ میلادی). در دوره تزار داویدین چهارم [۱۱۲۵-۱۰۸۹] گرجستان موفق شده بود که هجوم سلاجقه را دفع کند. در دوره حکومت گئورگی سوم [۸۴-۱۱۵۶] و تاماران [۱۲۰۷-۱۱۸۴]، گرجستان به دولتی قدرتمند تبدیل شده بود. گرجستان با دولت روس قدیم، روابط سیاسی و اقتصادی داشت.

در قرون ۱۱ و ۱۲ میلادی، در گرجستان علوم و فرهنگ، گسترش زیادی یافته بود. در این دوره شوتار وستاولی، اثر معروف خود «شاهزاده پوست پلنگ» را به وجود آورده است. در ربع دوم قرن ۱۳ میلادی، مغولها گرجستان را اشغال کردند.

در نیمه دوم قرن ۱۴ میلادی، هجوم تیمور لنگ و سپاهیان، سبب تنزل گرجستان و

1. Mskheta
3. Vani
5. Taoklarjeti

2. Armazi
4. Kakheti
6. Abkhazeti

فروپاشی سیستم فئودالی شد. در پایان قرن ۱۵ میلادی، گرجستان به پادشاهی‌های مستقل کارتلی^۱، کاختی^۲، ایمرتی^۳ و کنیازنشین سامتسخه ساآتاباگو^۴ (گرجستان جنوبی) تقسیم شد. در قرون ۱۶-۱۸ میلادی گرجستان در ترکیب دولت ایران قرار داشت. حمله سپاهیان شاه عباس صفوی در ربع اول قرن هفدهم میلادی برای سرکوب شورشهای «کارتلی» و «کاختی» بسیار قدرتمندانه بود. در سال ۱۶۲۵ میلادی مجدداً شورشهایی بر علیه ایران در گرجستان بوقوع پیوست که رهبری آن را «ساآکادزه» به عهده داشت. در سال ۱۶۵۹ نیز اهالی کاختی سر به شورش برداشتند. در قرون ۱۶ و ۱۷ میلادی که دولت عثمانی جنوب و جنوب غربی گرجستان را در تصرف خود داشت، اقدام به گسترش زبان و فرهنگ ترکی کرده بود.

ارتباطات گرجستان با روسیه که از قرن پانزدهم میلادی آغاز شده بود، در قرون ۱۶ تا ۱۸ میلادی عمیق‌تر شد. این امر بیشتر در جهت سیاستهای استعمارگرانه روسیه تزاری در جدایی قفقاز از ایران انجام می‌شد. به همین سبب در قرون ۱۷ تا ۱۸، شورشهای چندی در گرجستان بوقوع پیوسته است. در سال ۱۷۹۵ آقامحمدخان قاجار برای فرو نشاندن شورشهای گرجستان به تفلیس لشکرکشی کرده شورش را سرکوب و شهر را آرام کرد.

در نتیجه جنگهای ایران و روس و تضعیف سپاهیان ایران در دوره زمامداری فتحعلی شاه قاجار، براساس معاهده ننگین گلستان، در سال ۱۸۱۳ میلادی گرجستان از ایران منتزع و به روسیه پیوست.

پس از این دوره، گرجستان وارد مناسبات سرمایه‌داری روسیه شد و تحولات اجتماعی-اقتصادی چندی در آن بوقوع پیوست. لیکن در اثر سیاستهای استعماری امپراتوری روسیه تزاری و گسترش ظلم و بی‌عدالتی، شورشها و طغیانهای چندی برپا شد که از جمله آنها می‌توان به شورشهایی در کارتلی (۱۸۰۴)، کاختی (۳-۱۸۱۲) گوری و ایمرتی (۲۰-۱۸۱۹) و مگرلی (۱۸۵۷) اشاره کرد.

در نیمه اول قرن ۱۹ مجدداً حیات اقتصادی گرجستان به نظم و ترتیب درآمد و بهبود اندکی در آن حاصل شد. در دهه‌های ۳۰ و ۴۰ قرن نوزدهم، خرده بورژوازی اندکی رشد کرده، کارگاههای کوچک به وجود آمد، جمعیت شهرها افزایش یافت و گرجستان وارد بازار سراسری روسیه شد.

1. Kartli

2. Kakheti

3. Imerti

4. Samtskhe Saatabago

پس از الغای فتودالیسم مطلق (سالهای ۷۱-۱۸۶۴)، نظام سرمایه‌داری در گرجستان گسترش یافت. در این دوره خط آهن احداث و در سال ۱۹۰۰ پروژه راه آهن قفقاز به راه آهن سراسری روسیه متصل شد. کارخانه‌های بزرگ و مؤسسات صنعتی ایجاد شد. پروژه خط لوله نفت باکو - باطومی که در سال ۱۸۹۶ آغاز شده بود در سال ۱۹۰۷ به بهره‌برداری رسید. صنایع معدنی بویژه در قسمت محصولات منگنز، با سرعت گسترش یافت. در سالهای دهه ۹۰ قرن نوزدهم، گرجستان به تنهایی حدود ۵۰ درصد تولید جهانی منگنز را تأمین می‌کرد. شرکتهای چندملیتی مشترک از سرمایه‌داران روس و سرمایه‌داران خارجی در این دوره فعالیت خود را در گرجستان آغاز کردند. مناسبات سرمایه‌داری به روستاها نیز نفوذ کرده، کشاورزی تجاری را تقویت کرد. در سالهای ۹۰-۱۸۷۰ طبقه کارگر گرجستان شکل گرفت و در پایان قرن ۱۹، حدود ۳۶ هزار نفر کارگر صنعتی در گرجستان وجود داشت. به‌طور کلی، حدود ۱۲۰ هزار نفر مزدبگیر، در این دوره در گرجستان به کار اشتغال داشتند. لیکن مؤسسات دارای کارکنان ۱۵ نفر و بیشتر، عمده مؤسسات را تشکیل می‌داد. میزان شهرنشینی در این دوره حدود ۱۵ درصد بود. همانند سایر نقاط قفقاز سیاستهای استعماری تزار، فشارهای ملی فرهنگی و ستم اجتماعی، سبب افزایش ناراضی‌مندی مردم شد. حرکت‌های آزادیبخش گرجستان از سالهای ۶۰ قرن نوزدهم به رهبری تعدادی از رهبران سیاسی مردم شدت گرفته بود. در سالهای دهه ۱۸۷۰، تحت تأثیر ملی‌گرایان روس، حرکت‌های ملی‌گرایانه گسترش یافت و در نیمه دوم قرن ۱۹، فرهنگ ملی گرجی توسعه پیدا کرد. در تفلیس مراکز فرهنگی و اداری گرجستان به فعالیتهای ادبی و فرهنگی اشتغال داشتند. در دوره انقلاب سالهای ۷-۱۹۰۵ روسیه، گرجستان در صف اول مبارزات علیه استبداد قرار داشت. در دوره انقلاب بورژوا دموکراتیک سال ۱۹۱۷ روسیه، در تفلیس و سایر شهرهای گرجستان شوراهای نظامی و کارگر-دهقانی تأسیس شده بود. در ماه می سال ۱۹۱۸، منشویک‌ها در گرجستان حکومت مستقل اعلام کردند و تفلیس به مرکز مبارزات ضدشوروی تبدیل شد. این کشمکشها تا سال ۱۹۲۱ ادامه داشت و گرجستان در وضعیت نامطلوبی قرار داشت.

در تاریخ ۲۵ فوریه سال ۱۹۲۱ سپاه یازدهم ارتش سرخ شوروی به کمک انقلابیون گرجستان، حکومت منشویک‌ها را در گرجستان سرنگون و تا پایان مارس همین سال، تمام اراضی گرجستان از وجود سپاهیان منشویک‌ها پاکسازی شد.

اولین قانون اساسی گرجستان در اولین کنگره سراسری شوراهای گرجستان در ماههای

فوریه و مارس ۱۹۲۲ به تصویب رسید.

در ۱۲ مارس سال ۱۹۲۲ گرجستان شوروی وارد اتحادیه «فدراسیون ماوراء قفقاز» شد و در ۳۰ دسامبر همین سال گرجستان شوروی در داخل اتحاد فدراسیون قفقاز وارد اتحاد شوروی شد. در تاریخ پنجم ماه دسامبر سال ۱۹۳۶ گرجستان به عنوان جمهوری شوروی سوسیالیستی، بلاواسطه وارد اتحاد شد. در هشتمین کنگره شوراها در سال ۱۹۳۷، قانون اساسی جمهوری گرجستان شوروی به تصویب رسید.

در سال ۱۹۳۷ صنایع گرجستان سهمی برابر ۷۲/۵ درصد در اقتصاد ملی جمهوری داشت. بیش از ۸۰۰ واحد صنعتی جدید از جمله نیروگاههای آبی، زمو-آچالا (۱۹۲۷)، ریونی و نیروگاه تکوارچلی، کارخانه ذوب آهن زستافونی، کارخانه ابریشم‌کشی کوتائسی، مجتمعهای تولید پارچه و ماهوت در تفلیس، صنایع سلولزی و کاغذ در اینگوری و غیره تأسیس شدند.

در برنامه پنج‌ساله قبل از جنگ دوم جهانی، ۳۰ واحد صنعتی بزرگ (از قبیل ماشین‌سازی، اکتشاف نفت، چای، مواد شیمیایی و غیره) در گرجستان تأسیس و راه‌اندازی شدند. در سال ۱۹۴۰ تولید صنایع نسبت به سال ۱۹۱۳ حدود ۱۰ برابر افزایش داشته‌اند. در سالهای جنگ جهانی دوم، گرجستان نیز در کنار سایر جمهوری‌های شوروی وارد صحنه کارزار شد. در این جنگ عالمگیر حدود ۷۰۰ هزار نفر گرجی به هلاکت رسیدند.

در برنامه پنج‌ساله بعد از جنگ، مؤسساتی نظیر ذوب فلزات ماوراء قفقاز، ماشین‌سازی و اتومبیل‌سازی کوتائسی، ازت روستاوی، نیروگاههای آبی شاوری، خرامی، سوخومی و چیتاخوی، کارخانه پنبه و پارچه‌بافی گوری، شبکه آبیاری سامقوری بالا و غیره تأسیس شده‌اند. در سال ۱۹۷۵، حجم تولید صنایع جمهوری نسبت به سال ۱۹۱۳ حدود ۱۱۸ برابر و نسبت به سال ۱۹۴۰ حدود ۱۲ برابر افزایش یافت. جمهوری گرجستان در تولید برگ سبز چای، مرکبات، انگور، دانه‌های روغنی و گیاهان صنعتی، نقش بسیار مهمی را در منطقه قفقاز دارد.

جمعیت و گروههای قومی

جمعیت اصلی گرجستان را گرجی‌ها تشکیل می‌دهند (۷۰/۲ درصد). در این جمهوری اقوام دیگری چون ارمنه (۸/۱ درصد)، روس‌ها (۶/۲ درصد)، آذربایجانی‌ها (۵/۷ درصد)، آبخازها (۱/۷ درصد) و سایر اقوام زندگی می‌کنند.

تراکم جمعیت گرجستان در سال ۱۹۸۹ برابر ۷۸/۳ نفر در کیلومتر مربع بوده است. بیشترین تعداد جمعیت در مناطق حاشیه‌ای و کناره‌های دریای سیاه و دره‌های حاصلخیز زندگی می‌کنند. طی دهه ۸۹-۱۹۷۹ تغییرات عمده‌ای در ترکیب جمعیت جمهوری گرجستان به وجود آمده است. بیشترین تغییرات مربوط به جمعیت یهوداست که در اثر کسب موافقت اتحاد

شوروی سابق برای مهاجرت یهودیان به سرزمینهای اشغالی فلسطین است. تعداد یهودی‌های گرجستان در پایان ۱۹۸۹ تقریباً به نصف کاهش یافته است. اگرچه تعداد یهودهای گرجی در طی همین دوره حدود ۸۰ درصد افزایش یافته است که عمدتاً از ارمنستان و سایر نقاط شوروی به این منطقه کوچ کرده‌اند. همچنین افزایش بیش از حد کردهای گرجستان نیز به سبب سیاستهای پاکسازی قومی ارمنستان و گسیل آنها به گرجستان صورت گرفته است. آرامنه نیز نسبت به سال ۱۹۷۹ حدود ۲/۵ درصد کاهش داشته‌اند که به سبب همان سیاستهای یکسانسازی قومی در ارمنستان صورت گرفته و آنها به ارمنستان کوچ کرده‌اند.

در گرجستان ۲۱ هزار نفر پزشک و ۵۰ هزار نفر کادر درمانی به فعالیت بهداشتی و درمانی اشتغال دارند. حدود ۵۰۰ بیمارستان و درمانگاه فعالیت دارد که مجموع تختهای بیمارستانی آن ۵۰ هزار عدد است. متوسط طول عمر در گرجستان ۷۳ سال است. در این جمهوری ۴۱۰۰ کتابخانه عمومی، ۱۰۱۵ کتابخانه فنی-تخصصی، ۲۷ تئاتر، ۲۵۰۰ کلوب فرهنگی، ۲۰۰۰ دستگاه نمایش فیلم، ۸۳ اردوگاه تربیتی دانش‌آموزان، ۱۱۸ مدرسه ورزشی و تعدادی دیگر از مؤسسات عمومی فعالیت دارند.

ترکیب جمعیت جمهوری گرجستان در سالهای ۸۹-۱۹۷۹

اقوام	سال ۱۹۷۹	سال ۱۹۸۹		درصد تغییر سال ۱۹۸۹ نسبت به سال ۱۹۷۹
		تعداد	درصد	
کل جمعیت	۴۹۹۳۱۸۲	۵۲۹۵۸۴۱	۱۰۰/۰	۸/۱
گرجی	۳۴۳۳۰۱۱	۲۷۸۹۳۸۵	۷۰/۲	۱۰/۴
ارمنی	۴۴۸۰۰۰	۴۳۶۶۱۵	۸/۱	-۲/۵
آذربایجانی	۲۵۵۶۷۸	۳۰۷۴۲۴	۵/۷	۲۰/۲
روسی	۳۷۱۶۰۸	۳۳۸۴۶۴	۶/۲	-۸/۹
اکراینی	۴۵۰۳۶	۵۱۴۷۲	۱/۰	۱۴/۳
اوست	۱۶۰۴۹۷	۱۶۴۰۰۹	۳/۰	۲/۲
یونانی	۹۵۱۰۵	۱۰۰۳۰۴	۱/۹	۵/۵
آبخاز	۸۵۲۸۵	۹۳۲۷۵	۱/۷	۹/۴
گُرد	۲۵۶۸۸	۳۳۳۲۷	۰/۶	۲۹/۷
یهود	۲۰۱۰۷	۱۰۳۰۲	۰/۲	-۴۸/۸
یهودگرجی	۷۹۷۴	۱۴۳۱۴	۰/۳	۷۹/۵
آسوری	۵۲۸۶	۶۲۰۵	۰/۱	۱۷/۴
بلوروس	۵۷۰۲	۸۳۳۸	۰/۲	۴۶/۲
سایر	۳۴۲۰۵	۴۲۴۰۷	۰/۸	۲۴/۰

جمعیت گرجستان بر حسب جنس و گروههای عمده سنی در سال ۱۹۹۰
(واحد: هزارنفر)

زن	مرد	جمع	گروههای سنی
۲۸۶۲	۲۶۰۰	۵۴۶۲	کل جمعیت
۲۱۴	۲۲۴	۴۳۸	۰-۴ ساله
۲۲۱	۲۳۱	۴۵۲	۵-۹ ساله
۲۱۱	۲۱۸	۴۲۹	۱۰-۱۴ ساله
۲۰۶	۲۱۴	۴۲۰	۱۵-۱۹ ساله
۱۹۴	۲۱۰	۴۰۴	۲۰-۲۴ ساله
۲۰۲	۱۹۵	۳۹۷	۲۵-۲۹ ساله
۲۳۳	۲۱۷	۴۵۰	۳۰-۳۴ ساله
۲۰۹	۱۹۳	۴۰۲	۳۵-۳۹ ساله
۱۸۲	۱۶۷	۳۴۹	۴۰-۴۴ ساله
۱۳۲	۱۱۹	۲۵۱	۴۵-۴۹ ساله
۱۵۲	۱۳۱	۲۸۳	۵۰-۵۴ ساله
۱۷۴	۱۵۱	۳۲۵	۵۵-۵۹ ساله
۱۵۳	۱۲۵	۲۷۸	۶۰-۶۴ ساله
۱۵۳	۱۱۰	۲۶۳	۶۵-۶۹ ساله
۸۹	۴۵	۱۳۴	۷۰-۷۴ ساله
۱۳۸	۵۳	۱۹۱	۷۵ ساله و بیشتر

اوضاع اقتصادی

بررسی منابع تولید ملی جمهوری گرجستان نشان می‌دهد که در سال ۱۹۹۱ جمع تولید ناخالص مادی (NMP) برابر ۱۶۹۶۱ میلیون روبل بوده است. بخش کشاورزی جمهوری با تولید ۷۰۹۰ میلیون روبل، ۴۱/۸ درصد از کل تولید را به خود اختصاص داده که در میان سایر بخشهای اقتصادی، مقام اول را داراست. پس از کشاورزی، بخش صنعت با تولید ۵۸۳۵ میلیون روبل ۳۴/۴ درصد از کل تولید را به خود اختصاص داده است.

بررسی تولید ناخالص داخلی گرجستان در سالهای مختلف نشان می‌دهد که از سال ۱۹۸۵ تا ۱۹۹۲، بیشترین میزان تولید با ۲۱۴۰۰ میلیون دلار مربوط به سال ۱۹۸۹ (تا قبل از فروپاشی) بوده است. از سال ۱۹۸۹ به بعد، تولید ناخالص داخلی کاهش داشته و در سال ۱۹۹۲ نسبت به سال ۱۹۸۹ تقریباً ۵۰ درصد کاهش داشته است.

سرانه تولید ناخالص داخلی در سال ۱۹۸۵ با مبلغی برابر ۴۴۲۱ دلار بیشترین و در سال

۱۹۹۲ با ۲۰۰۰ دلار، کمترین میزان را در دوره مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند این در حالی است که از سال ۱۹۸۶ تا ۱۹۸۹ شاهد روند افزایشی تولید سرانه هستیم. سپس، سرانه تولید کاهش یافته است.

روند کاهش تولید ناخالص داخلی گرجستان از سال ۱۹۹۰ آغاز شده است. درگیری‌های قومی داخلی، حرکت‌های استقلال‌طلبانه و جدایی خواهی در استان اوستیای جنوبی و جمهوری خودمختار آبخازستان، سبب تعطیلی بسیاری از فعالیتهای اقتصادی جمهوری شده است. به طوری که درآمد سرانه از تولید ناخالص داخلی را بشدت کاهش داده است.

واحد پول

واحد پول گرجستان (لاری) نام دارد که در حال حاضر هنوز جریان ندارد و به جای آن «کوپن» در گردش است که در تاریخ اکتبر سال ۱۹۹۳ ارزش برابری آن در مقابل یک دلار آمریکایی برابر ۲۲۴۵۰ کوپن بوده است.

منابع تولید خالص مادی* (NMP) گرجستان - ۱۹۹۱ (به قیمت‌های جاری)

بخشهای اقتصادی	مقدار (میلیون روبل)	درصد
جمع ^۱	۱۶۹۶۱	۱۰۰/۰
کشاورزی و جنگلداری	۷۰۹۰	۴۱/۸
صنعت	۵۸۳۸	۳۴/۴
ساختمان	۱۷۱۳	۱۰/۱
حمل و نقل و ارتباطات	۱۰۰۰	۵/۹
بازرگانی	۷۲۹	۴/۳

مأخذ: منبع شماره ۳

*. NMP. Net Material Product

۱. شامل سایر موارد نیز می‌شود.

ترکیب تولید خالص مادی (NMP)

شرح	مقدار (میلیون روبل)	درصد
مصرف خصوصی	۱۲۸۹۰	۷۶/۰
مصرف عمومی	۱۸۶۶	۱۱/۰
سرمایه گذاری ثابت	۹۱۶	۵/۴
افزایش موجودی	۱۸۱۵	۱۰/۷
خالص صادرات	-۷۴۶	-۴/۴
زیان	۲۲۰	۱/۳

The Economist Intelligence Unit Limited-1993

مأخذ:

تولید ناخالص داخلی (GDP) گرجستان در سالهای مختلف

سال	کل تولید ناخالص داخلی (میلیون دلار)	سرنانه تولید ناخالص داخلی (دلار)
۱۹۸۵	۱۷۵۹۶	۴۴۲۱
۱۹۸۶	۱۹۱۱۲	۳۶۰۷
۱۹۸۷	۱۸۳۸۴	۳۴۱۶
۱۹۸۸	۲۰۶۰۹	۳۸۰۲
۱۹۸۹	۲۱۴۰۰	۳۹۲۸
۱۹۹۰	۲۰۶۶۰	۳۷۸۲
۱۹۹۱	۱۵۴۴۹	۲۸۲۰
۱۹۹۲	۱۱۱۰۰	۲۰۰۰

مأخذ:

IMF, Worldbank, Statistical hand book of states of the former USSR.

Washington 1992.

شاخصهای عمده اقتصادی جمهوری گرجستان ۹۲-۱۹۸۸

شاخصهای اقتصادی	۱۹۸۸	۱۹۸۹	۱۹۹۰	۱۹۹۱	۱۹۹۲
تولید ناخالص داخلی (GDP) میلیون روبل (به قیمت جاری)	۱۴۵۰۶	۱۴۳۵۵	۱۴۹۱۵	۲۳۴۷۳	-
تولید خالص مادی (NMP) میلیون روبل (به قیمت جاری)	۹۶۹۰	۹۸۹۸	۱۰۸۶۶	۱۶۹۶۱	-
NMP به قیمت ثابت (۱۹۸۲)	۱۲۴۸۰۰	۱۲۱۸۰۰	۱۰۸۳۰۰	۷۷۹۰۰	۵۴۵۳۰
نرخ رشد واقعی NMP (درصد)	۶/۰	-۲/۴	-۱۱/۱	-۲۵/۰*	-۳۵/۰**
تورم قیمت مصرف کننده (درصد)	-	-	۴/۸	۸۱/۱	۱۰۰۰
جمعیت در میانه سال (میلیون نفر)	۵/۴۲۱	۵/۴۴۸	۵/۴۶۲	۵/۴۷۸	-
صادرات (میلیون روبل)	۵۹۰۱	۶۰۸۴	۵۹۸۳	۶۱۱۲**	-
واردات (میلیون روبل)	-۶۴۹۳	-۶۴۶۹	-۶۸۳۹	-۷۲۶۶**	-
تراز بازرگانی خارجی (میلیون روبل)	-۵۹۲	-۳۸۵	-۸۵۶	-۱۱۵۴	-۱۲۰۰

* برآورد صندوق بین المللی پول IMF.

** برآورد EIU.

سرمایه گذاری

میزان سرمایه گذاری گرجستان در سال ۱۹۹۱ برابر ۱۱۰۳۰ میلیون روبل (به قیمت ثابت ۱۹۹۲) بوده که نسبت به سال ۱۹۸۵ حدود ۵۷ درصد کاهش یافته است. این امر نشان دهنده تورم شدید و کاهش بنیادهای مادی جمهوری است که در اثر جنگهای داخلی بروز کرده است. در بخش مادی، سرمایه گذاری سال ۱۹۹۱ به ۵۲۳۰ میلیون روبل بالغ می شود که در مقایسه با میزان سرمایه گذاری ۱۹۸۵ که ۱۸۳۲۰ میلیون روبل بوده، حدود ۳/۵ برابر کاهش داشته است. در این بخش در تمام موارد میزان سرمایه گذاری سال ۱۹۹۱ نسبت به ۱۹۸۵ کاهش داشته است. در بخش کشاورزی ۵ برابر، صنعت ۲/۸ برابر و در ساختمان ۶ برابر از میزان سرمایه گذاری سال ۱۹۹۱ نسبت به سال ۱۹۸۵ کاهش وجود دارد. از کل سرمایه گذاری ها در سال ۱۹۹۱ حدود ۴۷/۴ درصد در بخش مادی انجام شده است.

در بخش غیرمادی که عمدتاً در زمینه مسکن صورت گرفته، میزان سرمایه‌گذاری به ۵۸۰۰ میلیون روبل می‌رسد که حدود ۵۲/۶ درصد از کل سرمایه‌گذاری‌های سال ۱۹۹۱ را به خود اختصاص می‌دهد. میزان سرمایه‌گذاری بخش غیرمادی در سال ۱۹۹۱ نسبت به سال ۱۹۸۵ حدود ۲۱/۷ درصد کاهش داشته است.

در بین بخشهای مربوط به بخش مادی، سرمایه‌گذاری در بخش صنعت در سالهای ۹۱-۱۹۸۵ حدود نیمی از سرمایه‌گذاری‌های این بخش را به خود اختصاص داده است. به‌استثنای سال ۱۹۹۱ که میزان سرمایه‌گذاری در بخش صنعت که حدود ۱۶ درصد سرمایه‌گذاری بخش مادی بوده، در بقیه سالها، میزان سرمایه‌گذاری در صنعت قابل توجه بوده است. اصولاً در اثنای جنگ داخلی گرجستان، سرمایه‌گذاری‌ها بیشتر در بخش صنعت و عمدتاً برای تأمین نیازهای جبهه‌های جنگ انجام گرفته است.

بازرگانی خارجی

حجم صادرات جمهوری گرجستان در سال ۱۹۹۱ برابر ۶۱۱۲ میلیون روبل بوده است. در بین اقلام صادراتی جمهوری، محصولات صنایع غذایی با سهمی برابر ۳۴/۶ درصد، مقام اول را به خود اختصاص داده است. پس از آن صادرات محصولات صنایع سبک با ۱۹/۳ درصد، در مرتبه دوم قرار دارد. ماشین‌سازی و صنایع فلزی با کسب ۸۳۶ میلیون روبل، توانسته است حدود ۱۴ درصد از سهم صادرات جمهوری را به خود اختصاص دهد. محصولات کشاورزی جمهوری که جنبه صادراتی دارد شامل چای، انگور، توتون و مرکبات است که در سال ۱۹۹۱ حدود ۷۳۱ میلیون روبل از این تولیدات صادر شده است که جمعاً ۱۲ درصد کل صادرات جمهوری را دربر می‌گیرد.

واردات جمهوری در سال ۱۹۹۱ برابر ۷۲۲۶ میلیون روبل بوده که در مقابل صادرات، مبلغی برابر ۱۱۴ میلیون روبل کسری موازنه تجاری داشته است. در بین اقلام وارداتی صنایع فلزی و ماشین‌سازی، محصولات صنایع سبک و محصولات صنایع غذایی مهمترین اقلام را به خود اختصاص داده‌اند. از جمله سایر اقلام وارداتی سوخت و الکتریسته است که در سال ۱۹۹۱ رقمی برابر ۷۰۰ میلیون روبل را شامل می‌شود.

با توجه به اینکه در جمهوری‌های ماورای قفقاز، نیروی الکتریسته به صورت شبکه سراسری بین جمهوری‌ها بوده، پس از استقلال، مسایل بسیار زیادی را در زمینه تولید، انتقال و توزیع آن به وجود آورده است. گرجستان نیز به جهت نیاز به نیروی الکتریسته و سوخت در

بخش صنعت و عدم تکافوی تولید داخلی برای مصرف، مقداری از آن را از خارج و عمدتاً از جمهوری آذربایجان وارد می‌کند. علاوه بر آن، گاز، نفت و مشتقات آن نیز وارداتی است. در سال ۱۹۹۱، حدود ۱۰ درصد از کل واردات جمهوری در این زمینه صرف شده است.

بررسی مقصد صادرات جمهوری نشان می‌دهد که در سال ۱۹۹۰، حدود ۳۹ درصد از کل صادرات جمهوری به کشورهای بلوک شرق در اروپای شرقی صادر شده است. در همین سال ۲۷ درصد از کل صادرات به اروپای غربی و بقیه به سایر کشورها صادر شده است.

واردات جمهوری در سال ۱۹۹۰ عمدتاً از کشورهای اروپای شرقی بوده به طوری که در این سال، ۴۰ درصد از کل واردات جمهوری گرجستان از طریق جمهوری‌های اروپای شرقی تأمین شده است. در مقابل، آلمان با ۱۷/۷ درصد از کل واردات، مقام اول را در تأمین واردات جمهوری گرجستان بعهدده داشته است.

پس از فروپاشی شوروی سابق و نیز انحلال پیمانهای نظامی و اقتصادی بین کشورهای عضو کومکون، در آینده بازار گرجستان به روی کشورهای سرمایه‌داری باز خواهد شد. روند حرکت به سوی بازار آزاد جهانی در کشورهای سوسیالیستی سابق بسیار شتاب‌آلود است.

صادرات و واردات گرجستان در سال ۱۹۹۱ (میلیون روبل)

واردات		صادرات	
مبلغ	اقلام عمده وارداتی	مبلغ	اقلام صادراتی
۱۳۳۵	ماشین‌سازی و صنایع فلزی	۲۱۱۳	محصولات صنایع غذایی
۱۱۹۸	صنایع سبک	۱۱۸۰	صنایع سبک
۱۰۶۲	محصولات صنایع غذایی	۸۳۶	ماشین‌سازی و صنایع فلزی
۷۰۰	سوخت و الکتریسته	۷۳۱	محصولات کشاورزی
۱۱۴	محصولات کشاورزی	۶۱۱۲	جمع (شامل سایر موارد نیز می‌شود)
۷۲۲۶	جمع (شامل سایر موارد نیز می‌شود)		

صنعت

گرجستان دارای صنایع نسبتاً پیشرفته‌ای است که سبب گسترش کشاورزی صنعتی در این جمهوری شده است. در سال ۱۹۸۹ بخش صنعت جمهوری، ۳۵ درصد از تولید خالص داخلی این جمهوری را تشکیل داده است. در حالی که بخش کشاورزی ۳۷ درصد، ساختمان ۱۱ درصد و سایر فعالیتها (بازرگانی، خدمات، حمل و نقل و غیره) ۱/۹ درصد آن را تشکیل می‌دهند.

در دوره حکومت شوروی، بیشتر بخشهای اقتصادی با تکنیکهای نوین بازسازی شده، مؤسسات بزرگ صنعتی، کشاورزی و حمل و نقل، تأسیس شده‌اند. در سالهای ۷۹-۱۹۲۱ در بخشهای مختلف اقتصادی سرمایه‌گذاری‌های زیادی صورت گرفته و در حدود ۲۶۵۲۷ میلیون روبل اعتبار (عمدتاً در صنعت و کشاورزی) هزینه شده است.

گرجستان در تولید فلزات سیاه، مواد شیمیایی، ماشین‌سازی، صنایع سبک و صنایع غذایی، تجربیات فراوانی کسب کرده است که در بین جمهوری‌های شوروی سابق، کم‌نظیر است. حجم تولید صنایع در سال ۱۹۷۹ نسبت به سال ۱۹۱۳ حدود ۱۵۴ برابر افزایش یافته است (در بین سالهای ۸۰-۱۹۴۰، حدود ۱۶ برابر). در بین محصولات صنعتی جمهوری، صنایع غذایی ۴۰ درصد، صنایع سبک ۲۰/۸ درصد، ماشین‌سازی و صنایع فلزی ۱۳/۸ درصد از حجم تولید صنعتی را به خود اختصاص می‌دهند. ماشین‌سازی و صنایع فلزی، صنایع شیمیایی، تولید مصالح ساختمانی و قسمتی از صنایع غذایی، سرعت گسترش یافته است.

صنایع سوخت و انرژی شامل استخراج نفت و زغال سنگ و تولید انرژی الکتریکی است. نیروگاههای بزرگ آبی و حرارتی چندی ساخته شده و جمهوری دارای شبکه سراسری برق است. در سال ۱۹۷۸ بزرگترین نیروگاه آبی قفقاز در اینگوری آغاز به کار کرده است. در مارنه اولی، مؤسسه استخراج و تولید فلزات الوان به کار اشتغال دارد. در استان خودمختار اوستیای جنوبی فلزات الوان استخراج می‌شود (معدن کواسنا^۱). در چیاتورا معدن منگنز، مواد اولیه صنایع فولاد جمهوری را تأمین می‌کند. بزرگترین مؤسسه تولید ذوب آهن در داش‌کسن (در جمهوری آذربایجان)، کارخانه ذوب آهن در روستاوی (با استفاده از فلز آهن) و نیز ذوب فولاد در زستافونی قرار دارند. در مؤسسات شیمیایی (روستاوی و کوتائسی و بعضی دیگر) کودهای ازته، رنگهای شیمیایی، الیاف مصنوعی، ظروف مصرفی پلاستیکی، مواد شیمیایی و دارویی و

غیره تولید می‌شود.

در صنایع ماشین‌سازی و صنایع محصولات فلزی، ماشین‌سازی، صنایع حمل و نقل و الکترونیک در رده نخست قرار دارد که مرکز مهم آن تفلیس است. در این شهر مؤسسات بزرگی در ساخت لکوموتیوهای برقی (در سال ۱۹۸۰ حدود ۱۳۳ دستگاه)، صنایع هواپیماسازی، ماشین‌سازی، الکترونیک، صنایع غذایی، ماشینهای کشاورزی، اسکلت‌های فلزی و غیره به کار اشتغال دارند.

مؤسسات ماشین‌سازی کوتائوسی وسایل نقلیه باری، تجهیزات الکترونیکی و تراکتورهای کوچک تولید می‌کنند. در باطومی کاترهای دریایی و بعضی دیگر از انواع ماشینها ساخته می‌شود. در شهرهای روستاوی، سوخومی، زستافونی، گوری، کاسپی، سامتردیا، اسخین‌والی، صنایع ماشین‌سازی و صنایع فلزی فعالیت دارند. صنایع تولیدات ساختمانی شامل کارخانه‌های سیمان (روستاوی، کاسپی) مرمر و دیگر سنگهای بنا و مجتمع‌خانه‌سازی فعالیت دارد. همچنین مؤسسات صنعتی تولید مصنوعات چوبی (مبل و ملزومات ساختمان) در این جمهوری فعالیت دارد. تولید ظروف شیشه‌ای و بلوری، مصنوعات چینی و سرامیک از دیگر رشته‌های فعالیت صنعتی جمهوری است.

در جمهوری گرجستان، صنایع سبک گسترش زیادی داشته است. در تفلیس، کوتائوسی، باتومی، سوخومی و شهرهای دیگر، مؤسسات تولیدی کالاهای مصرفی از قبیل پارچه‌های پشمی، ابریشمی و نخی، تولید لباس، کفش، تریکو و لوازم خرازی، به کار اشتغال دارند. از مؤسسات صنایع غذایی، می‌توان از کارخانه‌های چای خشک‌کنی، شراب‌سازی، تولید کنسرو و کمپوت، تولید عطر و ادکلن، توتون، شیرینی، گوشت، شیر و تعدادی دیگر نام برد.

کشاورزی

اراضی کوهستانی مرتفع جمهوری، سبب محدودیت گسترش زمینهای کشاورزی شده است. اراضی کشاورزی جمهوری در سال ۱۹۹۰ برابر ۳/۲ میلیون هکتار بوده است (۸/۰ میلیون هکتار اراضی شخم، ۲/۰ میلیون هکتار اراضی درو شده و ۹/۱ میلیون هکتار مراتع). در بخش کشاورزی، آبیاری مصنوعی (بویژه در نواحی شرقی) نقش مهمی را ایفا می‌کند. اراضی کشاورزی آبی جمهوری برابر ۴۱۰ هزار هکتار است. در این جمهوری حدود ۱۵۳ هزار هکتار زمین باتلاقی خشکانده و برای کشاورزی مورد استفاده قرار گرفته است.

در گرجستان ۶۹۲ کالخوز (از جمله ۴ کالخوز ماهیگیری) و ۴۹۴ ساوخوز وجود دارد. به

علت واقع شدن در منطقه جنب‌مداری مرطوب، در این جمهوری پرورش مرکبات و چای رونق دارد. مساحت باغهای چای جمهوری ۶۵/۱ هزار هکتار و میوه ۱۲۸ هزار هکتار است (شامل باغهای مرکبات). پرورش انگور، یکی از مهمترین فعالیتهای باغداری جمهوری است که به طور عمده در جلگه کولخیدا متمرکز شده است. در گرجستان حدود ۴۰۰ نوع انگور پرورش داده می‌شود. مساحت تاکستانهای انگور جمهوری ۱۱۶ هزار هکتار است.

در بخش زراعت این جمهوری، غلات (ذرت، گندم) نباتات صنعتی (توتون، آفتابگردان، چغندر قند)، سیب‌زمینی و سبزی‌ها و نباتات علوفه‌ای کشت می‌شود. در سال ۱۹۸۹ در این جمهوری ۲۵۷ هزار تن گندم، ۲۷۰ هزار تن ذرت، ۱۱۸ هزار تن جو، ۳۹ هزار تن چغندر، ۶۰۵ هزار تن میوه و ۳۳۲ هزار تن سیب‌زمینی تولید شده است.

دامداری

در بخش دامداری گرجستان، پرورش دامهای شیری و گوشتی، عمده فعالیت این بخش را تشکیل می‌دهد. به علت کمبود مراتع زمستانی، گوسفندان پرواری را در زمستانها به مراتع قفقاز شمالی می‌برند. در گرجستان ۱/۴ میلیون رأس دام بزرگ نگهداری می‌شود که حدود ۶۰۰ هزار رأس از آنها را گاو تشکیل می‌دهد. تعداد گوسفند و بز در سال ۱۹۹۰ بر روی هم برابر ۱/۸ میلیون رأس بوده است. علاوه بر آن در جمهوری گرجستان حدود یک میلیون رأس خوک نیز نگهداری می‌شود. تولیدات دامی جمهوری در سال ۱۹۸۹ شامل ۶۴۰۰ تن پشم، ۸۶۱ میلیون عدد تخم مرغ، ۱۷۹ هزار تن گوشت دام، ۷۱۲ هزار تن شیر و ۱۰ هزار تن کره نباتی و حیوانی بوده است.

ارتباطات

در گرجستان حمل و نقل جاده‌ای، راه‌آهن، دریایی و هوایی گسترش یافته است. طول خطوط راه‌آهن جمهوری برابر ۱۵۷۰ کیلومتر است که همه آنها برقی است. طول راههای شوسه و اسفالت حدود ۲۰ هزار کیلومتر است. بنادر مهم جمهوری عبارت‌اند از باتومی، پوتی و سوخومی. در این جمهوری حمل و نقل مواد نفتی شامل لوله انتقال نفت باکو - باتومی و لوله گاز جمهوری آذربایجان است که از مسیر قارداغ - آقاستفا - تفلیس - ایروان مورد استفاده قرار می‌گیرد. علاوه بر آن خط لوله گازی که از منابع قفقاز شمالی، گاز مصرفی جمهوری را تأمین می‌کند، از دیگر شاخه‌های حمل و نقل مواد نفتی است.

نتیجه‌گیری و جمع‌بندی

با توجه به جنبه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی گرجستان که از نظر گذشت، آینده اقتصادی گرجستان نخست در گرو ثبات سیاسی است. راههای ارتباطی گرجستان در منطقه قفقاز از حساسیت ویژه‌ای برخوردار است. در منطقه قفقاز جنوبی، فقط جمهوری گرجستان است که امکان ارتباط منطقه را با جهان خارج، از طریق راههای دریایی فراهم می‌سازد. درگیری‌های دولت مرکزی با آبخازیا، عمدتاً به جهت نقش استراتژیک بندر سوخومی است که در کنار دریای سیاه، می‌تواند ارتباط قفقاز جنوبی را با راههای تجارت دریایی و راه‌آهن و راههای زمینی را با روسیه و اروپا فراهم سازد. این امکان موقعی می‌تواند به وجود بیاید که ثبات سیاسی در منطقه حکمفرما باشد.

مذاکراتی که اخیراً گرجستان با هیئت اقتصادی هلند داشت، امکانات سرمایه‌گذاری‌های هلندی‌ها بویژه شرکت فیلیپس را مورد بررسی قرار داده‌اند. این هیئت، سرمایه‌گذاری هلند را منوط به ثبات سیاسی گرجستان می‌داند.

به علت شرایط مناسب جغرافیایی گرجستان و واقع شدن آن در کنار دریای سیاه، آینده اقتصادی روشنی را می‌توان برای این جمهوری، نسبت به سایر جمهوری‌های قفقاز، در نظر گرفت. گرجستان در زمینه شیلات می‌تواند نقش مهمی داشته باشد، موردی که تاکنون کمتر به آن پرداخته شده است. سیاستهای مرکزگرایی و برنامه‌ریزی متمرکز شوروی سابق، امکان شکوفایی کمتری را به جمهوری‌های پیرامون می‌داد. اکنون که گرجستان مستقل شده است، در این زمینه می‌تواند فعال باشد.

در کنار دریای سیاه، کشور ترکیه تجربه موفق‌تری را در از بین بردن جنگلهای طبیعی و جایگزینی آن با باغهای انگور، زیتون و فندق و جای به دست آورده است. اگر چه از گیاهان اقلیم مدیترانه‌ای، مرکبات و چای، در گرجستان رونقی داشته است، لیکن در ایجاد باغهای زیتون و فندق، اقدامی صورت نگرفته است. با در نظر گرفتن اینکه ترکیه در سال ۱۹۹۳ موفق شده است با بهره‌برداری از باغهای فندق حدود ۷۹۰ میلیون دلار درآمد ارزی داشته باشد، گرجستان نیز می‌تواند در این زمینه برنامه‌ریزی کند.

سواحل زیبای دریای سیاه به گرجستان این امکان را می‌دهد که بتواند نسبت به صنعت توریسم و استفاده از آب دریا اقداماتی صورت دهد، چیزی که در گذشته کمتر به آن توجه شده است. برداشت اقتصادی از جنگلهای گرجستان نیز زمینه‌های اقتصادی بسیار مناسبی را فراهم خواهد کرد. گسترش صنعت جنگلداری و بهره‌برداری از محصولات جنگل، آینده درخشانی را

برای این بخش فراهم می‌سازد.

در پایان ذکر این نکته ضروری است که با توجه به اوضاع جغرافیایی گرجستان، ترانزیت کالا بین جمهوری‌های قفقاز و آسیای مرکزی و همچنین خطوط انتقال نفت و گاز، منابع درآمد مهمی برای گرجستان به‌شمار می‌رود، فرصتی که تاکنون گرجستان کمتر از آن استفاده کرده است. اوضاع جغرافیایی گرجستان و وجود رودخانه‌های متعدد کوهستانی، می‌تواند این امکان را به گرجستان بدهد که در زمینه احداث نیروگاه‌های آبی کوچک و تولید انرژی آبی برنامه‌ریزی کند و خود را از نیاز به واردات انرژی از خارج رها سازد.

منابع مورد استفاده

1. *Azərbaycan Soviet Ensiklopediyası*- VI Baku-1982.
2. *Narodnoe Khozyastvo, SSSR 1989. Statisticheskii Ezhegodnik*. Moskva, 1990.
3. *Statistical Hand book. States of the former USSR*. World Bank. Washington, D.C. 1992.
4. *The Economist Intelligence Unit (E.I.U) Country Report* 3rd quarter 1993.
5. *Central Asian Survey*. The Journal of the Society for central Asian study. Vol.10, No.1/2. 1991.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی